

ISTORICII UNIRII

DOI: 10.5281/zenodo.4509392
CZU: 94(478+498)(092)

Doctor în istorie **Ion Valer XENOFONTOV**
E-mail: ionx2005@yahoo.com
Universitatea de Stat din Moldova

HISTORIANS OF THE UNION

Summary. After the achievement of the Great Union in 1918, was formed a pleiad of historians who created and acted in unison with the major event in the history of the Romanians. In this sense, historians of certain national and universal value belong, such as Nicolae Iorga, Vasile Parvan, Constantin C. Giurescu, Silviu Dragomir, Alexandru Boldur and others. In an institutional framework, were create scientific approaches in the field of history that aimed at a history of the Great Romania; were elaborated synthesis works, etc.

Keywords: historians, historiography, Union, Great Romania, Bessarabia, 1918.

Rezumat. După realizarea Marii Uniri din anul 1918 s-a constituit o pleiadă de istorici care au creat și acționat la unison cu evenimentul major din istoria românilor. Printre aceștia se numără istoricii de valoare națională și universală Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Constantin C. Giurescu, Silviu Dragomir, Alexandru Boldur ș.a. Într-un cadru instituțional s-au creat demersuri științifice în domeniul istoriei care vizau o istorie a României Întregite, s-au elaborat lucrări de sinteză etc.

Cuvinte-cheie: istorici, istoriografie, Unire, România Întregită, Basarabia, 1918.

CONTEXT ISTORIC

În contextul Unirii provinciilor românești, în anul 1918 s-a afirmat pleiada de istorici care au „scris și au făcut istorie” [1, p. XVI] (N. Iorga [2, p. 149], I. Lu-paș, I. Nistor ș.a.), pe care i-am putea defini ca „istorici ai Unirii”. Aceștia au elaborat demersuri științifice ce veneau la unison cu evenimentele istorice, militând, totodată, pentru acțiuni concrete în ideea unificării și integrării spațiului românesc. Unii dintre acești istorici au avut și importante funcții politice, promovând și pe această cale dezideratele unificării.

UN DISCURS ISTORIOGRAFIC REÎNTREGIT

Discursul istoriografic s-a concentrat esențialmente pe o viziune extinsă în plan diacronic și spațial, de includere în orbita istoriografică a întregii României. Totodată, istoriografia românească din statele proxime României Întregite (aflate în raport de alteritate cu statul unitar românesc) a fost într-un con de umbră. Potrivit cercetătorului orădean Gabriel Moisa, de exemplu, „în perioada interbelică nu putem vorbi despre o istoriografie propriu-zisă a românilor din Ungaria. Elita comunității a plecat aproape în totalitate în România, astfel că, practic, nu mai avea cine să scrie despre trecutul comunității” [3, p. 556].

În primele decenii ale sec. al XX-lea se elaborează sinteze de istorie a românilor [4, p. 11-12], iar după Unirea din 1918, scrisul istoric are în vizor tot mai ex-

plicit deja toate provinciile românești [5, p. 129-132]. Demersul istoric vine să aducă argumente în vederea recunoașterii internaționale a statului reîntregit. Astfel, în anul 1920, **G. Tocilescu** a publicat la Paris o istorie a românilor în care a inclus Transilvania ca parte componentă a statului unitar român [6].

În manualele de istorie a românilor elaborate între cele două conflagrații mondiale s-a pus accentul pe punctul terminus al istoriei – „Epoca Unirii” –, văzută cu intervale cronologice nuanțate: Epoca Unirii (1859–1919); Epoca Unirii, Independenței și Întregirii (1856–1930) [7, p. 129-132].

În perioada interbelică au activat și au elaborat o operă științifică de o valoare incontestabilă cei mai prolifici istorici români. Evident, figura centrală a fost cea a lui **Nicolae Iorga** (1871–1940), autorul unei opere de peste 15 000 de titluri, care și-a lăsat o amprentă profundă asupra demersului istoric, influențând, totodată, un număr mare de specialiști români în domeniul istoriei, artei, filologiei, culturologiei, antropologiei etc. Nicolae Iorga a abordat în complexitate subiectul continuității și unității neamului românesc. În anii 1936–1938 a publicat monumentală lucrare *Istoria Românilor* în 10 volume [8], sinteză tradusă în limba franceză cu titlul *Histoire de Roumains et de la romanité orientale* (1937–1945) [9]. Nicolae Iorga considera unitatea statală drept un deziderat obiectiv și necesar, fiind influențat, într-o anumită măsură, de concepția istoricului german Leopold von Ranke (1795–1886), care aborda istoria și viața omenirii de-a lungul timpului [10,

p. 7-28]. În 1931, în anul când a preluat mandatul de președinte al Consiliului de Miniștri, Nicolae Iorga vede „o Românie a libertății și a dreptății tuturor” [11, p. 104-114]. De aceea, nu este deloc întâmplător faptul că a fost unul dintre cei mai aprigi adversari ai dictaturii lui Carol al II-lea. În acest sens, Nicolae Iorga afirma: „Am luptat contra dictaturii și n-am făcut cârdașie cu ea. Voi lupta și de azi înainte contra ei. Sunt ferm convins că viitorul Statului român nu este nici dictatura, nici comunismul. Sunt alte forme specific adecvate Statului român. Le poate imprima cine cunoaște profund istoria acestui neam nenorocit” [12, p. 197].

În 1926, **Vasile Pârvan** (1882–1927), părintele arheologiei românești, mentor de studii clasice, a editat lucrarea sa fundamentală *Getica*, o sinteză a protoistoriei Daciei (numită și „protoistoria românească”). Dacă anterior se atenționa asupra conceptului romanității, de acum înainte urma să fie acordată atenție și originii autohtone a poporului român [13, p. 277-279]. Tot V. Pârvan este acela care a ținut să specifice faptul că „Istoriografia românească din Moldova, Ardeal și Țara Românească este creatoarea conștiinței naționale superior culturale a poporului nostru” [14, p. 31-34].

De numele istoricilor recunoscuți la nivel mondial, V. Pârvan și N. Iorga, sunt legate edificarea la Paris (Școala din Fontenay-aux-Roses, o suburbie a Parisului) și la Roma „pentru strângerea relațiilor cu latinitatea apuseană” [15, p. 27] a două „școli” menite să-i promoveze pe tinerii români dornici să se specializeze în domenii doctorale umaniste [16, p. 208]. Realizările obținute în urma cercetărilor din Franța de bursierii români au fost publicate, începând cu 1923, în revista anuală „Mélanges de l'École roumaine en France” [17, p. 28]. Școala de la Roma a activat în anii 1922–1948 și a avut ca 130 de membri.

După o tradiție germană, inclusă în spațiul românesc încă de Mihail Kogălniceanu în cadrul Academiei Mihăilene (1843) și perpetuată de Alexandru Xenopol la Iași în 1883 s-a vizat inaugurarea lecțiilor de deschidere în cadrul centrelor universitare, în care un cuvânt greu de spus l-au avut istoricii. Exista o mobilitate academică a istoricilor în mediul universitar din perimetrul statului național. De exemplu, Vasile Pârvan a venit de la București în semestrul I al anului 1920 la Universitatea din Cluj pentru a fi titularul cursului de istorie veche și istorie a artei [18, p. 424], rostind aici „prima lecție românească în nou creată Universitate românească a Ardealului...” [19, p. 5].

Alexandru Lapedatu (1876–1950), profesor de istorie veche a românilor, președinte al Academiei Române (1935–1936), a propus, în exclusivitate, în anul 1922, un curs de istoriografie română, „în care dialo-

gul cu trecutul să fie util prezentului, și chiar viitorului” [21, p. 376].

Istoricul **Ioan Lupaș**, profesor de istorie nouă a românilor, autorul *Istoriei Unirii Românilor* (1937) [22], considera factorii evoluției naționale românești prin prismă geografică, etnografică, religioasă, juridică, morală etc. [23, p. 174-175]. Tot I. Lupaș, în lecția inaugurală rostită cu prilejul deschiderii festive a cursurilor la Universitatea din Cluj din 29 octombrie 1939, vorbea despre valoarea educativă a istoriei naționale.

În anii 1930, în opoziție cu generația anterioară, reprezentată în mod special de Nicolae Iorga, s-a instituit Noua Școală Istorică. Printre reprezentanții de seamă ai acestui curent au fost istoricii Constantin C. Giurescu, Gheorghe Brătianu, Petre P. Panaitescu, C. Filitti. Fostul student al lui N. Iorga, tânărul medievist **Constantin C. Giurescu** [25, p. 156-157], de exemplu, a elaborat sinteza *Istoria românilor* în trei volume (1935–1946) [26], opera fundamentală care reprezintă o „personificare istoriografică a statului român interbelic”, scoțând în evidență cadrul geografic în politica europeană [27, p. XXI].

În perioada dintre cele două războaie mondiale se diversifică și se aprofundează cercetarea diferitelor științe auxiliare ale istoriei. **Constantin Moisil** (1876–1958), bunăoară, s-a specializat în domeniile numismaticii și arhivisticii.

Din perspectiva instituționalizării, constatăm că cercetarea istorică se realiza la universitățile din București, Iași, Cluj și Cernăuți. La 2 februarie 1920, sub titulatura Institutului de Istorie Națională plasat sub egida Universității din Cluj (actualmente, Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca din cadrul Academiei Române), s-a creat cea mai veche instituție de cercetare științifică din România dedicată istoriei și disciplinelor sale conexe. Între 1921 și 1945 în cadrul instituției s-a editat „Anuarul Institutului de Istorie Națională”. În 1931, la București s-a fondat Institutul de Istorie Națională, iar în 1937, din inițiativa lui N. Iorga – Institutul de Istorie Universală. La 18 februarie 1941, la Iași, la inițiativa profesorului Ilie Minea, a fost fondat Institutul de Istorie a Românilor „A. D. Xenopol”. S-a creat un cadru favorabil protejării monumentelor de istorie. Potrivit Decretului-Lege din 1 iulie 1919 referitoare la conservarea și restaurarea monumentelor istorice au fost lărgite competențele Comisiunii Monumentelor Istorică, forul suprem recunoscut în domeniu, care avea dreptul să-și transfere o parte din atribuții secțiilor regionale [28, p. 418]. Nicio construcție nu putea fi edificată în proximitatea unui imobil clasat drept monument istoric, fără aprobarea Comisiunii. Această lege a fost în vigoare până în anul 1948, atunci când a fost desființată Comisiunea [29, p. 14-20].

Cercetările istorice erau inserate într-o serie de publicații științifice în domeniul istoriei, care s-au majorat numeric. Între 1915 și 1946, din inițiativa lui Nicolae Iorga a început să se editeze „Revista istorică”. I. Bogdan a fondat, în 1915, „Buletinul Comisiei Istorice a României”, care va apare în 1916, apoi în anii 1924–1938. Se publicau reviste din domeniul științelor auxiliare. În 1924, Vasile Pârvan a fondat publicația arheologică „Dacia”. În același an, C. Moisil a creat „Revista arhivelor”, care va apare până în 1947, fiind reluată, în 1957, într-o serie nouă.

Se fondează reviste științifice în diferite orașe din România Întregită. Astfel, la Timișoara, în anul 1928 a apărut „Analele Banatului”, iar peste un an la Brașov – „Țara Bârsei”. La Cluj, alături de „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, în anii 1934–1940 s-a editat „Revue de Transylvanie”, sub conducerea lui Silviu Dragomir, apărută într-o limbă de circulație europeană, publicația vizând apărarea drepturilor naționale românești împotriva propagandei revizioniste. În „Epoca de Fier” (1940–1945), după expresia sugestivă a filosofului Lucian Blaga, revista științifică va apărea la Sibiu, fostul oraș german al coloniștilor sași din Ardeal [30, p. 548]. În anii 1931–1947 la București s-a editat „Revista Istorică Română”.

Contribuțiile științifice ale istoricilor români sunt tot mai cunoscute în plan european. Slujitorii Zeitei Clio participau la congresele din Londra (1913), Bruxelles (1923), Oslo (1928), Varșovia (1933), Zurich (1938), la congresele de studii sud-est europene (primul organizat la București în 1924). În anul 1936, la București a avut loc reuniunea Comitetului Internațional al Științelor Istorice [31, p. 238]. În anul 1938, Nicolae Iorga a fost desemnat în calitate de vicepreședinte al acestui forum științific mondial [32, p. 395].

Istoricii de calibrul, implicați direct în procesul de consolidare a statului național unitar, vor fi și cei care s-au pronunțat pentru rezistență în contextul notelor ultimative sovietice din vara anului 1940 (Nicolae Iorga, Ștefan Ciobanu, Silviu Dragomir).

Extremismul ideologic, rapturile teritoriale din 1940 și includerea României în orbita de influență sovietică (după anul 1944) au marcat destinul tragic al istoricilor Unirii.

INCLUDEREA ISTORIOGRAFIEI BASARABENE ÎN CIRCUITUL ISTORIOGRAFIC ROMÂNESC

Încă în sec. al XIX-lea, oamenii de știință autohtoni luptau pentru păstrarea tradițiilor naționale ale românilor basarabeni, pentru reintroducerea limbii române în sistemul de învățământ public [33].

După Unirea Principatelor Române (1859) și constituirea statului român modern s-au creat condiții favorabile pentru proliferarea culturii și științei. Cei trei membri fondatori ai viitoarei Academii Române, reprezentanți din Basarabia aflată în componența Imperiului Rus, au fost Alexandru Hăjdău (1811–1872), Constantin (Costache) Stamati (1786–1869) și Ioan Străjescu (1833–1873). Deoarece Constantin (Costache) Stamati avea o stare a sănătății precară, el nu a putut onora înaltul for academic și a fost înlocuit de agronomul Ștefan Gonata (1838–1896). În contextul unor factori național-politici de epocă, conexiunile academice au fost afectate din cauza interdicțiilor din partea autorităților țariste de deplasare la București [34, p. 592-600]. Primul act semnificativ cu puternice valențe simbolice, intelectuale, socioculturale, edificat în 1918 – anul Unirii Basarabiei cu România –, a constituit alegerea, în cadrul Academiei Române, a trei reprezentanți basarabeni care făceau parte din elita intelectuală și politică a provinciei. La fel ca și în perioada de înființare a celui mai înalt for științific din spațiul românesc, la care și-au adus contribuția trei exponenți ai Basarabiei, și în perioada de formare a statului întregit românesc au participat cele mai reprezentative personalități. La 10 octombrie 1918, împreună cu transilvăneanul Alexandru Lapedatu, au fost aleși în Academia Română politicianul și matematicianul Ion Incuț, istoricul Ștefan Ciobanu, iar la 15 octombrie același an, în calitate de membru corespondent a fost desemnat publicistul și omul politic Pantelimon (Pan) Halippa [35, p. 95-101]. Pe parcurs, membri ai Academiei Române au fost aleși basarabeni și transnistrenii: istoricul Iustin Frățiman (1919), membri de onoare – istoricul și heraldistul Paul Gore (1919), astrofizicianul Nicolae Donici (1922), juristul Nichita Smochină (1942), originar din regiunea transnistreană. În 1936 istoricul, genealogistul și heraldistul Gheorghe Bezviconi (1910–1966) a fost propus în calitate de membru corespondent al Academiei Române [36, p. 51-68].

În anul 1927, la Chișinău s-a deschis Facultatea de Teologie, secție a Universității din Iași. Aici s-au făcut cercetări de istorie a ctitoriilor basarabene, teologiei Galaction și Radu au venit cu interpretări referitoare la *Biblie*, iar între 1927 și 1932, Alexandru Boldur a fost conferențiar universitar la disciplina Istoria Românilor [37, p. 40]. Ulterior, Alexandru V. Boldur a fost director al Institutului de Istorie Universală din Iași (1943–1947). Constantin N. Tomescu, primul prodecan al Facultății, a contribuit la editarea „Revisitei istorico-arheologice bisericești” și a lăsat moștenire o bogată viziune trăită și narată asupra istoriei românilor și a istoriei universale [38].

Cercetările în Basarabia se realizau în diverse domenii ale științei, fiind parte componentă a științei românești și universale. Totodată, se constată studierea intensă a specificului provinciei, deoarece cercetarea problemelor de caracter general se concentra în instituțiile academice centrale.

În 1933 a fost editat *Dicționarul enciclopedic al Basarabiei* în redacția cercetătorului polyvalent Victor Adiasevici (1898–1966) [39, p. 27], iar în 1939 enciclopedia *Figuri contemporane din Basarabia* (cu includerea a 474 de portrete) [40]. Materialele editate în aceste ediții enciclopedice au fost elaborate în spiritul integrării Basarabiei în cadrul României Întregite.

O contribuție importantă în viața științifică și culturală a adus-o Institutul Social Român din Basarabia (1934–1940), care a funcționat ca filială regională a Institutului Social Român din București (1918/1921–1948) și a gestionat investigații sociologice complexe în unele comunități rurale [41, p. 28-33; 42, p. 61-78]. Comisia monumentelor istorice, secția din Basarabia, a editat *Anuarul Comisiei monumentelor istorice*.

Așa cum menționează, pe bună dreptate, academicianul Alexandru Zub, „dintre istoricii chestiunii basarabene, unii au zăcut ani mulți în închisorile comuniste (I. Nistor), dacă nu s-au și stins acolo (G.I. Brătianu), în timp ce alții au fost marginalizați (Al. Boldur) până la completă Ignorare” [43, p. 23-24].

CONSIDERAȚII FINALE

Constituirea României Întregite a dus la crearea unui nou tip de istorici, *istorici ai Unirii*. Sunt istoricii ancorați în evenimentul major din istoria românilor, cei care au o viziune de istorie reîntregită, o istorie de sinteză. Sunt istorici profesioniști bine școliți, cunosători de limbi moderne, cu viziuni clare asupra evoluției statului, cu o puternică viziune civică și care merg la unison cu produsul științific, precum și cu idealul pe care îl promovează în viața publică. Totodată, poate fi desprinsă și o imagine martirizată a istoricului care a suferit pentru acțiunile și creația sa științifică. Activitatea de cercetare în domeniul istoriei s-a realizat într-un cadru instituțional susținut de statul român. Istoria României a fost interpretată ca fiind o istorie integrată a Europei Occidentale. Istoricii Unirii au fost istorici totali, care au creat și au promovat cultura istorică veritabilă.

BIBLIOGRAFIE

1. Radosav D. Școala istorică de la Universitatea din Cluj (1919–1945). O retrospectivă la Centenar. În: *Anuarul Istoriografic al României*. Vol. V. (2015). Cluj-Napoca: Argonaut, 2019, p. V-XIX.

2. Iorga Nicolae. O viață de om așa cum a fost, vol. III. București: Minerva, 1981. 300 p.

3. Moisa G. Scrisul istoric al elitei culturale românești din Ungaria între tradiție istorică și perspective europene. În: *Tradiții istorice românești și perspective europene: in honorem academician Ioan-Aurel Pop / Coord.: Sorin Șipoș, Dan Octavian Cefruga, Ion Gumenăi, Oradea: Editura Universității din Oradea, 2015, p. 556-580.*

4. Curticăpeanu V. Istoriografie românească și universală. București: Oscar Print, 1999. 248 p.

5. Ciută J. Unitatea statală – deziderat obiectiv și necesar. În: *Carpica*, XLI, Bacău, 2012, p. 129-132.

6. Tocilescu G. G. Histoire des Roumains et le leur civilisation. Paris, 1920.

7. David R. Istoria Românilor pentru clasa a IV-a secundară a școlilor cu limba de predare germană. Sibiu: Honterus, 1937.

8. Iorga N. Istoria Românilor. Vol I-X, București, 1936–1938.

9. Iorga N. Histoire des Roumains et de la romanité orientale. Vol I-X. Bucarest, 1937–1945.

10. Iorga N. Generalități cu privire la studiile istorice. Ediția a III-a, București, 1944. 352 p.

11. Cursurile de Vară ale Universității Nicolae Iorga, Valenii de Munte, ediția 2004 / Cronică selectivă de C. Manolache, Ploiești: Libertas, 2005. 154 p.

12. Țurlea P. Nicolae Iorga între dictatura regală și dictatura legionară. București: Editura Enciclopedică, 2001. 307 p.

13. Nistor I. Tendințe noi în istoriografia românească. În: *Arheologia Moldovei*, XII, 1988, p. 277-279.

14. Pârvan V. Datoria vieții noastre. În: *Ideii și forme istorice*. București: Cartea Românească, 1920, p. 31-34.

15. Stănculescu-Bârda A. Nicolae Iorga, așa cum l-au cunoscut: amintiri inedite adunate și prezentate. Bârda: Cuget Românesc, 2012. 272 p.

16. Nastasă L. Itinerarii spre lumea savantă. Tinerii din spațiul românesc la studii în străinătate (1864–1944). Cluj-Napoca: Limes, 2006. 332 p.

17. Ursu Vasile-George. Școala Română din Paris (Fontenay-aux-Roses) – file semnificative din istoria unei instituții românești dispărute în negura timpului. În: *Plural*, vol. 7, nr. 1, 2019, p. 18-33.

18. Pușcariu S. Memorii. București: Minerva, 1978, 895 p.

19. Ștefănescu G. F. Discurs inaugural și dare de seamă rostite în ziua de 3 noiembrie 1935 cu ocazia deschiderii solemne a anului universitar 1935/1936. În: *Anuarul Universității Regele Ferdinand I pe anul școlar 1934/1935*, Cluj, 1935, p. 5-34.

20. Teodor C. Istorie și adevăr. Din discursul generației interbelice. În: *Communication, Context, Interdisciplinarity*, ed. II [vol. conferinței] / Coord.: I. Boldea. Tîrgu Mureș: Editura Universității Petru Maior, 2013, p. 1182.

21. Știrban M. Profesorul Alexandru Lapedatu – 140 de ani de la nașterea lui (1876) și 65 de ani de la moartea sa (1950). În: *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”*, tom LV, 2016, p. 373-382.

22. Lupaș I. Istoria Unirii românilor. Ed. a II-a / Cuvânt-înainte: Ioan Scurtu. București: Scripta, 1993. 304 p.

23. Zub A. De la istoria critică la criticism. București: Editura Academiei, 1985, p. 174-175.

24. Lupaș I. Valoarea educativă a istoriei naționale. În: Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj 1938–1939. Cluj: Tipografia „Cartea Românească”, 1940, p. 22-33.

25. Enciclopedia istoriografiei românești /Ștefan Ștefănescu (coord.). București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 156-157.

26. Giurescu C. C. Istoria românilor. București, Editura Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1935–1946. Vol. 1: Din cele mai vechi timpuri pînă la moartea lui Alexandru cel Bun (1432), 1935, 587 p.; vol. 2: Partea 1: De la Mircea cel Bătrân și Alexandru cel Bun pînă la Mihai Viteazul, 1937, 417 p.; vol. 2: Partea a 2-a: De la Mircea cel Bătrân și Alexandru cel Bun pînă la Mihai Viteazul, 1937, 374 p.; vol. 3: Partea 1: De la moartea lui Mihai Viteazul pînă la sfârșitul epocii fanariote (1601–1821), 1942. - VIII + 447 p.; vol. 3: Partea a 2-a: De la moartea lui Mihai Viteazul pînă la sfârșitul epocii fanariote (1601–1821), 1946. 702 p.

27. Radosav D. Construcția istoriografică a României. Câteva repere. În: Anuarul Istoriografic al României. Vol. IV. (2014), Cluj-Napoca: Argonaut, 2018, p. V-XXXIII.

28. Enciclopedia României. Vol. II. București: Imprimeria Națională, 1938. 757 p.

29. Mucenic C. Legislația privind monumentele istorice din România 1892–1992. În: Revista Monumentelor Istorice, nr. 2, anul LXI, 1992, p. 14-20.

30. Dumitrașcu S. Istorie și literatură și „o măsură” de istoriografie. În: Tradiții istorice românești și perspective europene: *in honorem* academician Ioan-Aurel Pop / Coord.: S. Șipoș, D. O. Cepraga, I. Gumenăi. Oradea: Editura Universității din Oradea, 2015, p. 548-555.

31. Boia L. Evoluția istoriografiei române. București: Universitatea din București, 1976. 377 p.

32. Scurtu I. Politică și viață cotidiană în România în secolul al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea. București: Mica Vlahie, 2011. 488 p.

33. Jarcuțchi I. Comisia Gubernială a Arhivelor din Basarabia (sf. sec. XIX – înc. sec. XX) /Red. șt. M. Adauge, I. Xenofontov. Ch.: Institutul de Studii Enciclopedice, 2012. 272 p.

34. Xenofontov I. V. Basarabeni, membri fondatori ai Academiei Române. În: Orizonturi medievale și moderne în istoria românilor: (economie, societate, politică, cultură, istoria științei): în onoarea profesorului Demir Dragnev / Coord.: S. Bacalov, I. Xenofontov. Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală „A. Lupan” (Institut), 2016, p. 592-600.

35. Manolache C., Xenofontov I. V. Basarabeni în Academia Română (1918). În: 100 de ani de la Unirea Basarabiei cu România. Rolul și contribuția lui Alexandru Marghiloman. Volumul sesiunii de comunicări științifice. Buzău, 22–23 martie 2018. Buzău: Mad. Linotyp, 2018, p. 95-101.

36. Manolache C., Xenofontov I. V. Basarabeni în Academia Română. În: Revista Bibliotecii Academiei Române, anul 2, nr. 2, 2017, p. 51-68.

37. Petrencu A. Alexandru Boldur, profund cunoscător al istoriei neamului. În: Revista de Istorie a Moldovei, 1992, nr. 3, p. 40-42.

38. Tomescu C. N. Jurnal din viața mea /Ediție îngrijită de: Silvia Corlăteanu-Granciu, George Enache, Chișinău: Cardidact (Tipogr. „Lexon Prim”), 2019. 1100 p.

39. Matveev S. Pelivan Adrian. V.M. Adiasevici – contribuții la arheologia Basarabiei. În: „Latinitate, Romanitate, Românităte”, conferință științifică internațională. Ediția a 4-a, Chișinău, 6–7 noiembrie 2020. Progr. și rez. com. / Comit. de org.: Liliana Rotaru [et al.]. Chișinău: CEP USM, 2020, p. 27-28.

40. Figuri contemporane din Basarabia. Chișinău: Arpid, 1939. 160 p.

41. Enciu N. Aspecte din activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934–1940). În: Revista de Istorie a Moldovei, 1996, nr. 4, p. 28-33.

42. Chiciuc L. Reflectarea activității Institutului Social Român din Basarabia (1934–1940) în edițiile periodice de specialitate de la București. În: Buletinul Științific al Universității de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul. Științe Sociale, nr. 1 (11), 2020, p. 61-78.

43. Zub A. Basarabia – periplu istoriografic. În: Akademos. Revistă de știință, inovare, cultură și artă, 2012, nr. 2, p. 23-24.

Un grup de membri ai Academiei Române pe malul Nistrului, 1942. Arhiva privată Nicolae Grosu.